

Razem dla słuchu

Zintegrowana Skala Rozwoju

Hear now. And always

Razem dla słuchu

ISD – Zintegrowana Skala Rozwoju (ISD)

Język umożliwia nam pojmowanie i wyrażanie koncepcji, myśli, opinii oraz uczuć.

W procesie uczenia się języka słyszenie staje się podstawą rozumienia, przez to bazą do rozwoju mówienia. Rozwój umiejętności językowych następuje etapami. Małe dziecko odwraca się, gdy słyszy głos matki, macha na do widzenia na długo zanim nauczy się wymawiać własne imię lub mówić „pa, pa”. Nauka rozumienia i tworzenia wypowiedzi oraz rozwój zdolności pragmatycznych niezbędne są do wykorzystania języka w zależności od potrzeb w różnych kontekstach społecznych i celach odpowiednich do wieku.

Czas od chwili narodzin do momentu osiągnięcia wieku szkolnego to okres dynamicznego rozwoju dziecka. W wieku szkolnym dziecko staje się samodzielnym, niezależnie myślącym kompetentnym użytkownikiem języka.

Etapy rozwoju mowy są uwarunkowane biologicznie i u wszystkich dzieci w normie rozwojowej przebiegają w takiej samej kolejności. U dzieci z wadą słuchu przebieg i czas może niewiele lub znacznie różnić się od normy w zależności m. in. od głębokości ubytku słuchu i czasu dobrania protezy. Dziecko takie wymaga kontaktu z językiem, który musi rozpocząć się tak szybko, jak to tylko możliwe. Zdolności językowe, mowa, postrzeganie oraz zdolności pragmatyczne muszą być rozwijane równocześnie w obrębie usystematyzowanego programu.

W publikacji zaprezentowano Zintegrowaną Skalę Rozwoju (ISD – Integrated Scales of Development), która klasyfikuje typowe stadia rozwoju słuchu, rozumienia, komunikacji (ekspresji mowy), spostrzegania oraz komunikacji społecznej. Informacje te pochodzą z wielu źródeł:

- Cottage Acquisition Scales for Listening, Language and Speech
- Preschool Language Scale – 4 (PLS 4)
- The Bzoch-League Receptive-Expressive Emergent Language Scale Second Edition
- (REEL - 2)
- The Early Learning Accomplishment Profile Kit (E-LAP)
- The Learning Accomplishment Profile Revised Edition Kit (LAP-R)
- The Rosetti Infant-Toddler Language Scale
- St. Gabriel's Curriculum
- pisemnych źródeł dotyczących specyfiki języka polskiego

Poziom umiejętności językowych opisany w publikacji jest uśredniony. Istnieje rozbieżność pomiędzy najwcześniejszym, a najpóźniejszym momentem, w którym dzieci mogą osiągnąć poszczególne etapy. Może się zdarzyć, że dziecko nie osiągnie danej umiejętności w podanym okresie, lecz nie oznacza to, że nie osiągnie go nigdy. Przedstawioną skalę rozwoju należy traktować jako punkt odniesienia. Jej celem jest zapewnienie wsparcia w tworzeniu programu dopasowanego do indywidualnych potrzeb konkretnego dziecka.

Szczegółowe informacje znajdują się w publikacji dotyczącej terapii dziecka z wadą słuchu *Listen, Learn and Talk* (Słuchaj, Ucz się i Mów), nr ref. Z60407. Adaptacja do potrzeb języka polskiego na podstawie materiałów źródłowych, których spis znajduje się na końcu publikacji: dr n. med. Katarzyna Bieńkowska, dr Agnieszka Woźniak.

Wiek od 0 do 3 miesięcy (0.0 – 0.3)

Słuchanie	Rozumienie	Komunikacja	Mowa	Spostrzeganie	Komunikacja społeczna
• Uwaga słuchowa • Reakcja na dźwięk poprzez uśmiech, odwrócenie głowy, znieruchomienie lub zdziwienie • Reakcja na głośne dźwięki (odruch uszno-powiekowy lub Moro) • Rozpoznanie głosu matki lub opiekuna	• Zdziwienie na nagły hałas • Reakcja na twarz osoby mówiącej • Uśmiech lub ucichnięcie po usłyszeniu mowy • Ucichnięcie po usłyszeniu znajomego głosu	• Zdenerwowanie i płacz z powodu głodu • Wokalizacja jako objaw radości • Okazjonalne wydawanie głosu w odpowiedzi na dźwięki mowy	• Płacz • Płaczliwa wokalizacja • Możliwe wydawanie dźwięków typu mlaski lub gulgotanie	• Zauważanie znajomych ludzi i powtarzających się sytuacji • Zatrzymanie wzroku na przedmiotach lub twarzach przez krótki czas • Oczekiwanie na określone powtarzające się cyklicznie wydarzenia, np. karmienie	• Sprawianie wrażenia słuchania osoby mówiącej • Nawiązanie krótkotrwałego kontaktu wzrokowego (ok. 3 miesiąca życia regularnie patrzenie bezpośrednio na twarz osoby mówiącej, lokalizowanie osoby mówiącej wzrokiem i obserwacja przede wszystkim ust, a nie całej twarzy). • Uśmiech lub wokalizacja na widok matki lub opiekuna

Wiek od 4 do 6 miesięcy (0.4 – 0.6)

Słuchanie	Rozumienie	Komunikacja	Mowa	Spostrzeganie	Komunikacja społeczna
Dźwięki nabierają znaczenia (kojarzenie dźwięku ze znaczeniem, np. od czasu do czasu reakcja na własne imię) Słuchanie z większym skupieniem Reakcja na zmiany intonacji wypowiedzi Początki lokalizacji źródła dźwięku (rozpoznawanie skąd dochodzi głos) Słuchanie własnego głosu	Lokalizacja źródła dźwięku (poprzez odwrócenie głowy lub skierowanie wzroku) Sporadyczna reakcja na własne imię Rozpoznawanie intonacji głosu (np. płacz po usłyszeniu zdenerwowanego głosu) Przerwanie płaczu po usłyszeniu głosu (nie zawsze – w zależności od sytuacji)	Wokalizacja w celu informacji o potrzebach Wokalizacja po usłyszeniu śpiewu lub mowy Prychanie, głuzenie, krzyczenie Wyrażanie zadowolenia i niezadowolenia poprzez różne formy wokalizacji Zabawa głosem zarówno w samotności, jak i w towarzystwie	Śmiech Możliwe wydawanie dźwięków typu prychanie, pisk Głuzenie Krzyk Zmiana długości, wysokości i intensywności wydawanych dźwięków (zmiana charakterystyki prozodycznej) Używanie samogłosek (a,u,i) Wydawanie wielu dźwięków o cechach spółgłoskowych Radość z zabawy głosem (dziecko bawi się wydając dźwięki zarówno w samotności jak i w towarzystwie)	Patrzanie na przedmioty i sięganie po nie Początki rozumienia przyczyny i skutku np. podczas zabawy grzechotką Rozpoznawanie ludzi z najbliższego otoczenia Poznanie przedmiotów przez wkładanie ich do ust	Utrzymywanie kontaktu wzrokowego Preferowanie zabawy takich jak „ldzie rak nieborak”, „Srocza kaszkę warzyła” Zmiana wokalizacji w zależności od przyczyny i sytuacji Naśladowanie min Inicjowanie interakcji z dorosłymi poprzez wokalizacje („zaczeplanie” głosem) Początki rozumienia ról w komunikacji (pierwsze „dialogi” - dźwiękowa reakcja na głos dorosłego)

Wiek od 7 do 9 miesięcy (0.7 – 0.9)

Słuchanie	Rozumienie	Komunikacja	Mowa	Spostrzeganie	Komunikacja społeczna
• Lokalizowanie źródła dźwięku (zwracanie głowy w kierunku źródła dźwięku) z dużą dokładnością • Rozpoznawanie cechy suprasegmentalnych dźwięku (czas trwania, częstotliwość, natężenie) • Wydłużenie czasu koncentracji uwagi na osobie i przedmiocie • Kojarzenie pierwszych słów lub gestów ze znaczeniem • Nauka różnicowania spółgłosek i sylab	• Początek rozpoznawania imion członków rodziny w mowie ciągłej (także wtedy, gdy wspomniana osoba nie znajduje się w zasięgu wzroku dziecka) • Reakcja odpowiednimi gestami na często używane wyrażenia (np.: pa pa, hopa –hop) • Preferencja muzyki i śpiewu (w widoczny sposób lubi słuchać) • Uważne „przysłuchiwanie się” rozmowom prowadzonym przez inne osoby • Regularne przerywanie wykonywanej czynności, na dźwięk swojego imienia • Rozumie nazwy kilku często używanych przedmiotów z najbliższego otoczenia (wydaje się, że dziecko rozumie np. patrzy na misia po usłyszeniu nazwy) • Zaprzestanie wykonywania czynności, po usłyszeniu słowa „nie”, „nie wolno” (nie zawsze) • Początek koncentracji uwagi na oglądanym z osobą dorosłą obrazku lub książce (utrzymanie zainteresowania do minuty)	• Naśladowanie gaworzenia (powtarza sylaby otwarte np. pa pa, ba ba, da da) • Wydawanie dźwięku po usłyszeniu swojego imienia • Podejmowanie zabaw takich jak „Koci, koci łapci”, „A kuku”, klaskanie w ręce, itp. (wokalizowanie i naśladowanie gestu) • Śpiewne wokalizacje (zabawa – próby „śpiewu”) • Użycie głosu na powitanie znanych sobie osób dorosłych • Wołanie w celu zwrócenia uwagi • Poprawne użycie pewnych gestów i zwrotów, np. kręci głową, aby zasignalizować „nie” • Głośne wokalizacje swobodne	• Gaworzenie (sylaby otwarte np. pa pa, pa ba, da da) • Klaskanie, mlaskanie językiem • Zmiana linii melodycznej („śpiewny” głos) • Naśladowanie słyszanej linii melodycznej (lub fragmentów intonacji) • Wypowiadanie samogłosek ustnych • Wypowiada niektóre spółgłoski (np. p, b, m, d)	• Naśladowanie wykonywania prostych czynności • Rozpoznawanie znanych przedmiotów • Przekładanie przedmiotów z ręki do ręki • Sięganie po drugi przedmiot (np. trzymając klocek w prawej ręce chwytając lewą drugi) • Uśmiechanie się do swojego odbicia w lustrze • Preferowanie zabawy w chowanie i odnajdywanie przedmiotów • Wskazywanie palcem wybranego przedmiotu • Oddanie zabawki po usłyszeniu polecenia „daj” (z gestem wyciągniętej ręki) • Zdejmowanie kótek „z wieży”	• Początek rozumienia zasad komunikacji dialogowej • Wyrażna potrzeba kontaktu z innymi ludźmi • Żywa reakcja na bliskich ludzi • Przewidywanie elementów kolejnych znanych czynności • Kiwanie głową, machanie i klaskanie w reakcji na mowę lub sytuację • Wołanie w celu zwrócenia na uwagi • Gesty wskazujące (wyciągnięcie rąk lub wskazanie palcem w celu zaspokojenia potrzeby) • Preferowanie zabawy z inną osobą (wygłupianie się) • Rozwijanie umiejętności związanych ze zmianą ról w komunikacji • Uczestniczenie w oglądaniu książek z dorosłymi poprzez pokazywanie obrazków

Wiek od 10 do 12 miesięcy (0.10 – 1.0)

Słuchanie	Rozumienie	Komunikacja	Mowa	Spostrzeganie	Komunikacja społeczna
• Łączenie coraz większej liczby słów z ich znaczeniem • Uważne słuchanie własnego głosu oraz głosu innych osób (przysłuchiwanie się) • Lokalizowanie dźwięków z różnej odległości • Wyodrębnianie mowy spośród bodźców konkurencyjnych (selektywna uwaga w hałasie)	• Wstuchiwanie się w nowe słowa • Słuchanie ze skupieniem mowy (inne dźwięki są coraz mniej rozpraszające) • Poproszone, oddaje zabawki i przedmioty. • Reakcja na proste polecenia (np. daj) • Reagowanie na muzykę np. rytmicznymi ruchami dłoni lub całego ciała • Demonstrowanie rozumienia prostych poleceń słownych poprzez wykonywanie odpowiednich ruchów ciała (np. na pytanie jak „boli go głowa” - dziecko odpowiada przyłożeniem rąk do głowy itp.) • Wydłużenie czasu koncentracji uwagi na dźwiękach mowy	• Tworzenie wypowiedzi przypominających zdania (niezawierające „prawdziwych” słów) • Używanie podczas samodzielnych zabaw głosu ze zmienną intonacją • Samodzielne inicjowanie zabaw z użyciem dźwięków i gestów (np. „Idzie rak, nieborak”) • „Mówienie” do zabawek lub przedmiotów • Reakcje głosem na piosenki i rymy („śpiewanie” znanych piosenek) • Naśladowanie znanych czynności • Możliwe wypowiedanie pierwszych słów, np. pa pa, mama (mogą się pojawić)	• Powtarzanie dźwięków używanych przez inne osoby • Używanie dźwięków w roli wyrazów (np. onomatopei) • Właściwe używanie cech suprasegmentalnych języka • Wypowiadanie dłuższych zestawień powtarzających się sylab (echolalia fizjologiczna) składających się z samogłosek i spółgłosek • Używanie spółgłosek zwartych i nosowych (p, b, d, m)	• Okazywanie złości na próbę odebrania zabawki • Kojarzenie czynności z przedmiotami (np. łyżki z mieszaniem, auto z jazdą) • Powtarzanie czynności wywołującej śmiech u innych osób • Doskonalenie chwytu - wyjmowanie drobnych przedmiotów (np. klocków z puszki – „chwyt pęsetowy”) • Dobieranie dwóch identycznych przedmiotów • Próby budowania wieży z klocków	• Początki rozumienia znaczenia pytań i odpowiedzi, (np. kręcenie głową, aby zasygnalizować „nie”) • Rozwijanie rozumienia zasad interakcji • Rozumienie sytuacji przywitania i pożegnania • Rozwijanie umiejętności związanych ze zmianą ról (naprzemiennosc w komunikacji) • Intensywne gaworzenie w odpowiedzi na wołanie mamy • Wyrażanie chęci (gotowości) zmiany wykonywanej czynności • Powtarzanie czynności wywołującej śmiech u innych osób • „Kierowanie” innymi poprzez popychanie, pociągnięcie ich • Gaworzenie i gestykulowanie w celu wyrażenia sprzeciwu • Inicjowanie zabaw sprawiających przyjemność

Wiek od 13 do 15 miesięcy

Słuchanie	Rozumienie	Komunikacja	Mowa	Spostrzeganie	Komunikacja społeczna
• Rozpoznawanie nowych słów • Rozwijanie pamięci słuchowej • Rozróżnianie znanych wyrażen i poleceń (np. daj buty) • Wykonywanie prostych, utrwalonych jednoelementowych poleceń	• Rozumienie nowych wyrazów (w każdym tygodniu pojawiają się nowe słowa) • Wykonywanie prostych, jednoelementowych poleceń (np. podczas zabawy) • Rozumienie prostych pytań: np. „Gdzie?“, „Gdzie jest mama?“ • Rozumienie nazw wielu przedmiotów (wskazywanie) • Rozumienie większej liczby znanych poleceń i wyrażen • Rozwijanie rozumienia nazw poszczególnych części ciała, np. oczy, ręka • Zabawy w rymowanki	• Słownik czynny zawiera 5 lub więcej słów • Używanie głosu i gestów w celu uzyskania przedmiotu • Używanie w „parawypowiedziach” większej liczby rzeczywistych wyrazów • Stosowanie pauz i intonacji (nieporadne) • Spontaniczne powtarzanie nowych słów • Śpiewanie	• Próby powtarzania pojedynczych słów • Wypowiadanie przede wszystkim samogłosek podczas zabaw głosowych • Wypowiadanie samogłosek ustnych oraz spółgłosek (a, u, i, o, e, p, b, t, d, m, n)	• Zainteresowanie przedmiotami (dwie minuty i dłużej) • Dopasowywanie pierwszych, prostych kształtów (np. wkładanie okrągłego klocka do okrągłego otworu) • Budowanie wieży z dwóch klocków • Rysowanie grubą, miękką kredką na papierze • Naśladowanie zachowań, np. lulanie lalki • Umiejętność wykorzystania przedmiotów zgodnie z ich przeznaczeniem • Zdejmowanie pokrywy z pudełka w poszukiwaniu ukrytej w nim zabawki	• Angażowanie innych osób przez pokazywanie (przynoszenie) im przedmiotów • Rozwijanie rozumienia i użycia reguły naprzemienności ról w komunikacji i zabawie • Zabawa w „wyrzucanie i podnoszenie” przedmiotów • Zaczyna rozumieć pytania typu „Kto?“

Wiek od 16 do 18 miesięcy (1.4 – 1.6)

Słuchanie	Rozumienie	Komunikacja (ekspresja), wyrażenie emocji	Mowa	Spostrzeganie	Komunikacja społeczna
• Rozróżnianie większej liczby wyrażen i poleceń • Rozpoznawanie nowych słów, kojarzenie ich z odpowiednimi przedmiotami (np. w kategoriach zabawki, części ciała, jedzenie, ubrania) • Powtarzanie usłyszanych wyrazów	• Rozumienie coraz większej liczby prostych pytań • Rozumienie dłuższych wyrażen (nadal często na podstawie słowa kluczowego powiązanego z kontekstem sytuacyjnym) • Rozszerzanie słownictwa w zakresie poszczególnych kategorii (np. elementy ubrania, zabawki, jedzenie itp.) • Rozpoznawanie większości nazw części ciała • Rozpoznawanie elementów ubrania, zabawek i jedzenia • Odnajdywanie znanych przedmiotów będących poza zasięgiem wzroku • Słownik bierny zawiera około 50 (lub więcej) wyrazów	• Zanikanie melodyjnych wokalizacji • Słownik czynny zawiera ponad 10 słów • Zastępowanie gestów mową • Powtarzanie usłyszanych wyrazów • Pojawienie się umiejętności proszenia o więcej	• Coraz częściej korzystanie z jednowyrazowych aproksymacji (ujęcie czegoś w sposób niezupełnie ścisły, w przybliżeniu np. pić oznacza: wodę, sok, herbatę i mleko, chcę pić) • Stabilizacja wymowy większości samogłosek ustnych i części spółgłosek (co najmniej t, d, m, n, p, b, w) • Możliwe pojawienie się pierwszych zdań prostych o strukturze P + O (np. „tata oć”, „mama ne ma”)	• Rysowanie - „bazgranie” chaotycznych kształtów (faliste linie, zygzaki, pętle) • Doskonalenie chwytu (umieszczanie od 3 do 6 drobnych przedmiotów w dziurkach) • Umiejętność wyciągania zabawki zza innego przedmiotu • Podnoszenie drobnych przedmiotów • Manipulowanie przedmiotem w celu wydobycia z wewnątrz ukrytej zabawki (np. odwrócenie butelki do góry nogami, aby wydobyć z niej zabawkę) • Pokazywanie obrazków w książce z próbami przewracania stron	• Domaganie się pomocy dorosłych poprzez gestykulacje i wokalizowanie • Inicjowanie interakcji głosowej („zaczepianie” innej osoby głosem) • Preferowanie towarzystwa znanych sobie osób • Ostrożność i dystans wobec obcych osób • Naśladowanie innych dzieci

Wiek od 19 do 24 miesięcy (1.7 – 2.0)

Słuchanie	Rozumienie	Komunikacja	Mowa	Spostrzeganie	Komunikacja społeczna
• Pamięć słuchowa obejmuje dwa pojęcia (np. wybieranie dwóch obrazków spośród trzech po usłyszeniu ich nazwy) • Rozróżnianie znanych piosenek • Rozumienie kilku różnych wyrażań • Wykonywanie dwuetapowych poleceń, np. „podnieś piłkę i kopnij ją” • Identyfikowanie przedmiotów według kategorii	• Wykonywanie dwóch poleceń dotyczących jednego przedmiotu • Umiejętność wybierania dwóch znanych przedmiotów • Rozumienie czasowników • Wskazywanie części ciała, np. łokieć, policzek, itp. • Rozumienie zaimków osobowych: ja, ty • Poznawanie i codzienne uczenie się nowych słów • Do 24 miesiąca słownik bierny obejmuje około 250-300 słów (w tym warianty fleksyjne)	• Powtarzanie 2 – 3 wyrazowych zdań (nie zawsze) • Używanie codziennie nowych słów • Próby tworzenia dłuższych wypowiedzi mających na celu przekazanie komunikatu • Używanie swojego imienia (mówiąc o sobie) • Używanie zaimków dzierżawczych - moje • Zadawanie pytań: „gdzie?”, np. „Gdzie auto?” • Około 24 miesiąca budowanie zdań składających się z 2 lub 3 wyrazów (np. rzeczownika, czasownika i przymiotnika)	• Próby powtarzania słów • Używanie cech suprasegmentalnych • Pojawianie się spółgłosek miękkich właściwych i zmiękczonej (di,ń,mi,ti,ś,ż,ć,dź) • Częste pomijanie spółgłoski w śródgłosie i wygłosie (w środku i na końcu wyrazów)	• Używanie jednych przedmiotów do przedstawienia innych • Dopasowywanie kształtów (trójkątny, okrągły, kwadratowy klocek do odpowiedniego otworu) • Doskonalenie chwytu i umiejętności manipulowania drobnymi przedmiotami (np. nawlekanie trzech koralików na sznurek, darcie papieru) • Układanie kształtów według wielkości (np. układanie wieży z kubeczków) • Kategoryzacja przedmiotów podczas zabawy • Używanie dwóch zabawek jednocześnie • Budowanie wieży z klocków • Układanie prostych puzzli (dopasowywanie kształtu elementów do szablonu) • Samodzielne włączanie zabawek mechanicznych	• Rozwijanie pewności siebie i chętnie przebywanie z ludźmi • Inicjowanie zabaw w „udawanie” • Reagowanie na prośby dorosłych • Prowadzenie „niby-dorosłych” rozmów na znane tematy • Używanie słów do komunikacji • Zadawanie pytań, np. „Co to jest?” • Rozwijanie umiejętności zmiany ról podczas rozmowy (mowa dialogowa)

Wiek od 25 do 30 miesięcy (2.1 – 2.6)

Słuchanie	Rozumienie	Komunikacja	Mowa	Spostrzeganie	Komunikacja społeczna
• Pamięć słuchowa obejmuje dwa pojęcia w różnych kontekstach językowych • Słuchanie znanych, odtwarzanych z magnetofonu piosenek • Rozumienie dłuższych wypowiedzi • Nasłuchiwanie dźwięków dobiegających z pewnej odległości	• Początki rozumienia trudniejszych i dłuższych wypowiedzi • Rozumienie bardziej skomplikowanych wyrażen opisujących czynności • Rozumienie funkcji przedmiotów (np. na pytanie „Czego używamy do picia?” - wskazywanie kubka) • Rozumienie różnic wielkości (np. duży – mały) • Rozumienie podstawowych przyimków (np. w, na, pod) • Rozumienie pojęcia ilości (np. jeden – wszystkie) • Rozumienie następnych zaimków (np. on, ona, oni, my) • Dynamiczny wzrost słownictwa biernego	• Konsekwentne używanie zdań składających się z 2 - 3 wyrazów • Używanie niektórych zaimków osobowych (np. ja, ty) • Umiejętność prośenia o pomoc (przy użyciu dwóch lub więcej słów, np. „idziemy myć ręce”) • Próby nazywania podstawowych kolorów • Odnoszenie się do siebie z użyciem zaimka „ja” • Powtarzanie dwóch kolejnych liczb • Zadawanie pytań, np. „Co to?”, „Co robi?”, „Kto?” • Recytowanie rymowanek, śpiewanie ulubionych piosenek • Próby formy użycia fleksji (rzeczownik, czasownik) • Próby użycia trybu rozkazującego czasownika	• Zabawy, eksperymentowanie z rytmem i melodią języka • Powtarzanie słów i zdań • Wymawianie spółgłosek ś, ź, ć, dź • Skracanie wyrazów lub zdań – pomijanie trudnych artykulacyjnie głosek, zbitek spółgłoskowych lub sylab • Najczęściej poprawne użycie formy dopełniacza rzeczownika w l. poj. (w następnej kolejności mogą pojawić się celownik, miejscownik, narzędnik) • Próby użycia zaimków osobowych • Niestatość wypowiedzianych wyrazów (różne wymówienie tego samego wyrazu) • Autokontrola głosu (mówienie szeptem)	• Zabawy w udawanie, np. rozmowa przez telefon • Samodzielne wykonywanie czynności np. klaskanie w dłonie, czy przybijanie „piątki” • Używanie zabawek i przedmiotów zgodnie z ich zastosowaniem • Umiejętność przewracania pojedynczej strony (np. w książce) • Rysowanie (naśladowanie) linii pionowych, poziomych i okręgów • Dopasowywanie identycznych kształtów, obrazków, fotografii, itp. • Umiejętność składania dwóch części w całość • Rozumienie pojęcia liczby jeden i dwa	• Radość z mówienia (mówienie z przyjemnością np. podczas udawania rozmowy przez telefon) • Wykonywanie poleceń dotyczących czynności (np. przybij piętkę) • Umiejętność zabawy obok innych dzieci (niezależnie od nich) • Wchodzenie w interakcję werbalną podczas zabawy (odpowiedź na proste pytanie bez przerywania zabawy) • Dzielenie się zabawkami • Prośenie o pomoc (używając dwóch lub więcej słów) • Używanie dłuższych wypowiedzi

Wiek od 31 do 36 miesięcy (2.7 – 3.0)

Słuchanie	Rozumienie	Komunikacja	Mowa	Spostrzeganie	Komunikacja społeczna
• Rozwój pamięci słuchowej (do 3 elementów np. dziecko wybiera 3 obrazki spośród 5 po usłyszeniu ich nazwy) • Umiejętność uszeregowania dwóch informacji • Słuchanie bajek • Wykonywanie 2 – 3 poleceń	• Rozumienie większości często stosowanych czasowników • Rozumienie i adekwatne odpowiadanie na złożone wypowiedzi i polecenia • Wykonywanie 2 – 3 poleceń podanych w jednym zdaniu • Stabilizacja rozumienia przymków (oznaczających stosunki przestrzenne, związki logiczne) • Rozszerzanie kategorii pojęciowych (np. zna coraz więcej nazw owoców lub marki samochodów itp.) • Rozpoznawanie elementów przedmiotów (np. części samochodu) • Rozumienie pojęcia czasu, np. dzisiaj, wczoraj, jutro • Rozumienie pytań „Czego brakuje?”, „Co tu nie pasuje?”	• Słownictwo związane z płcią (poprawne użycie rodzaju czasownika i przymiotnika) • Spontaniczne opowiadanie o swoich rysunkach • Podawanie własnego imienia i nazwiska • Opowiadanie o wydarzeniach z niedawnej przeszłości • Prowadzenie dialogu przy użyciu prostych zdań składających się z 3 - 4 wyrazów • Ujmowanie swobodnie własnych treści w znane słowa • Zadawanie pytań, np. kto?, co?, gdzie?, kiedy? • Używanie zaimków, np. on, ona, oni, my, ty, ja • Używanie form czasu teraźniejszego i przeszłego czasownika • Próby użycia liczby pojedynczej i mnogiej czasownika • Używanie zaimków dzierżawczych (np. mój, twój) • Używanie zaimka zwrotnego się • Używanie przypadków rzeczowników, zaimków i przymiotników (świadomie i zazwyczaj poprawnie) • Budowanie zdań złożonych • Używanie nazwy trzech lub więcej kolorów	• Prawidłowa artykulacja samogłosek ustnych i nosowych • Stabilizacja i prawidłowa artykulacja spółgłosek (p, pi, b, bi, f, fi, w, wi, t, d, n,ń, l, li, ś, ź, ć, dź, k, ki, g, gi, j, tj) • Coraz częściej prawidłowa artykulacja głosek syczących (s, z, c, dz) • Częste upraszczanie grup spółgłoskowych • Wymowa w ciągach zdaniowych staje się coraz bardziej poprawna • Autokontrola natężenia głosu (często szepce)	• Dzielenie się zabawkami i zmiany kolejności w zabawie • Rozwijanie umiejętności zabawy obok innych dzieci niezależnie od nich • Zabawy tematyczne, oparte na wyobraźni • Początek zainteresowania pisaniem i rysowaniem • Dopasowywanie kart o różnych kolorach (do sześciu) • Segregowanie i dzielenie ze względu na kategorie nadrzędne (np. różnych klocków, rodzajów drzew) • Nazywanie przedmiotów rozpoznawanych jedynie po fragmencie • Wskazywanie brakującej części znanego przedmiotu na rysunku (np. dwóch brakujących na schemacie części ciała) • Wykazywanie zainteresowania działaniem przedmiotów (jak?, dlaczego?) • Układanie dwu- trzyelementowych układanek typu „puzzle” • Naśladowanie rysunku krzyżujących się linii	• Oczekiwanie na swoją kolej w zabawie i dzielenie się zabawkami • Recytowanie rymowanek • Śpiewanie piosenek (dziecko może zmieniać części piosenki końcówki lub improwizować) • Zabawy w „udawanie” • Prośzenie innych o pozwolenie (nie zawsze) • Wyrażanie emocji • Zabawy w „odgrywanie ról”, udawanie dialogów (np. z zabawkami) • Używanie pytań w różnych celach, (np. żeby uzyskać informację, żeby o coś poprosić, itp.)

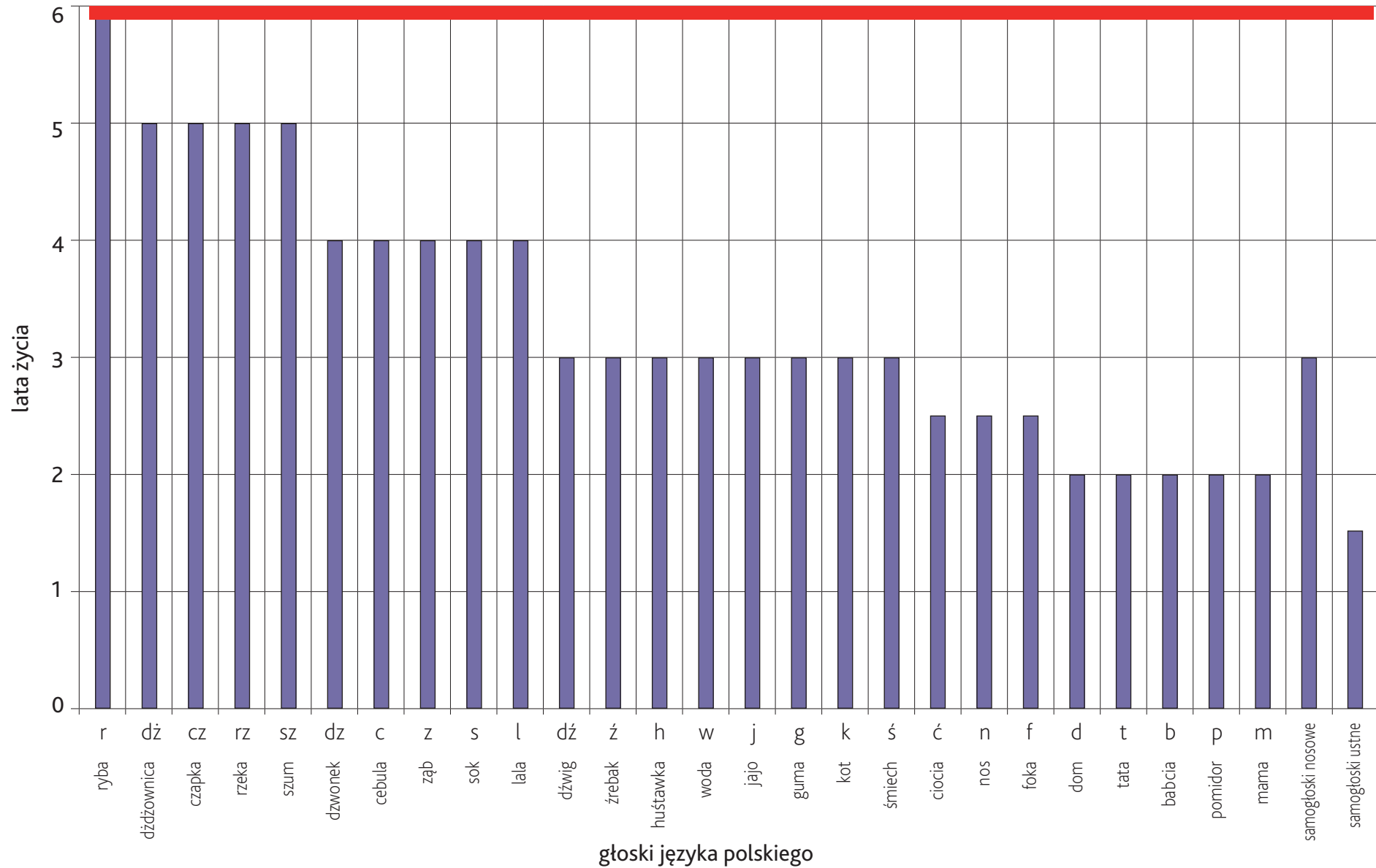
Wiek od 37 do 42 miesięcy (3.1 – 3.6)

Słuchanie	Rozumienie	Komunikacja	Mowa	Spostrzeganie	Komunikacja społeczna
• Pamięć słuchowa obejmuje 5 pojęć (wybór spośród obrazków) • Szeregowanie trzech informacji (lub więcej) • Powtarzanie krótkich historyjek • Wykonywanie trzyelementowych poleceń • Rozumienie zdań złożonych • Wysłuchiwanie zdań składających się z sześciu wyrazów	• Większa koncentracja uwagi słuchowej (wysłuchiwanie opowiadania trwającego 10 – 15 minut). • Rozumienie coraz dłuższych i skomplikowanych wypowiedzi • Rozumienie pojęć określających cechy przedmiotów (faktura, waga, forma) • Rozumienie pojęć dnia i nocy (np. rozróżnia czynności wykonywane w ciągu dnia i w nocy) • Wykonywanie poleceń zawierających pojęcia porównawcze (np. pełny - pusty, inny - taki sam) • Rozumienie rodzaju i stopniowania przymiotnika • Rozumienie zaimków miejsca (np. obok, pomiędzy) • Rozumienie przymiotników w stopniu wyższym (np. „Jestem wyższy od ciebie”) • Słownik bierny zawiera około 900 wyrazów	• Używanie poprawnych konstrukcji gramatycznych (liczba mnoga, zaimki, przyimki, przymiotniki) • Zadawanie pytań „kiedy?” i „ile?” • Używanie zdań złożonych (składających się z co najmniej 4 wyrazów – zdania często nie są poprawne gramatycznie) • Umiejętność przekazywania wiadomości • Opisywanie działania i możliwości wykorzystania różnych przedmiotów • Opowiadanie na pytania „Co się stanie, jeżeli...?” • Odpowiadanie na pytania „Czego brakuje?” • Rozpoznawanie elementów niepasujących, wyjaśnianie dlaczego nie pasują. • Próby odpowiadania na pytania typu, np. „Co się stanie jeżeli...?” • Słownik czynny zawiera 500 wyrazów (z wariantami form fleksyjnych)	• Głoska r zastępowana głoską l lub j (wcześniej j lub omijana) • Upraszczenie spółgłosek w zbitkach • Powolna stabilizacja wymowy znanych słów	• Określanie liczby elementów (w zakresie do 3) • Wykonywanie poleceń zawierających pojęcia porównawcze (np. pełny - pusty, inny - taki sam) • Rozumienie pojęć określających cechy przedmiotów (faktura, waga, forma) • Porównywanie cech przedmiotów • Ćwiczenie pojęcia zachowania stałości (np. zmiana kształtu plasteliny nie zmienia jej ciężaru) • Rozwiązywanie prostych problemów • Rozwijanie wyobraźni	• Cierpliwe oczekiwanie na swoją kolej • Coraz większe zrozumienie potrzeb i uczuć innych osób • Nawiązywanie interakcji z innymi poprzez prostą konwersację • Inicjowanie rozmów • Zabawy z innymi dziećmi • Zabawy w odgrywanie ról

Wiek od 43 do 48 miesięcy (3.7 – 4.0)

Słuchanie	Rozumienie	Komunikacja	Mowa	Spostrzeganie	Komunikacja społeczna
Przetwarzanie dłuższych i bardziej skomplikowanych konstrukcji językowych (np. zagadek opisowych „Jakie zwierzę mieszka w dziupli, ma rudą kitę i lubi jeść orzechy”) Wykonywanie dłuższych, wieloelementowych poleceń, np. „Postaw, gruby, niebieski, kwadratowy klocek za pustym dzbankiem.” Opowiadanie wcześniej usłyszanych historii (5 lub więcej zdań) Wystuchiwanie i poprawne zapamiętywanie zdań składających się z ośmiu wyrazów	Rozwijanie zasobu słownictwa biernego Rozumienie różnic pomiędzy liczbą pojedynczą, a mnogą Rozumienie różnic pomiędzy przeszłością, teraźniejszością i przyszłością Rozwijanie umiejętności kojarzenia wyrazów (podawania wyrazu zbliżonego znaczeniem do innego wyrazu np. auto – jedzie, kierownica, koła) Określanie brakujących elementów (np. jakich przedmiotów brakuje na obrazku) Rozumienie różnic pomiędzy porami dnia: dzień / rano / popołudnie / noc Porównywanie pojęć określających cechy lub stan czynności i przedmiotów (np. waga i prędkość) Rozumienie obejmuje około 1500 - 2000 wyrazów	Stabilizacja w użyciu zaimków (osobowych, zwrotnych, wskazujących, dzierżawczych) Użycie w spójny sposób fleksji czasownika (choć nie zawsze jeszcze poprawnie) Inicjowanie opowiadań o sytuacjach codziennych, obrazkach lub książkach obrazkowych Zabawy oparte na wyobraźni Używanie porównań Rozwijanie myślenia przyczynowo-skutkowego (wyciąga wnioski) Stosowanie wyrażenia potocznych Zadawanie pytań „Ile?”. „Jak dużo?”, „Jaki jest?”, „Po co?”, „Dlaczego”, „Gdzie?”, „Kiedy?”, „Skąd?” Słownik czynny zawiera około 800 – 1500 wyrazów Spontaniczne wypowiedzi są coraz bardziej poprawne gramatycznie	Tworzenie neologizmów językowych (liczne próby słowotwórcze) Stabilizacja wymowy głosek s, z, c, dz Coraz częściej prawidłowa artykulacja głosek sz, ż, cz, dż Zamiana głoski r na l (stabilizacja wymowy następuje dopiero w wieku 5-6 lat) Coraz częstsza prawidłowa realizacja zbitek spółgłoskowych Używanie prawidłowej intonacji - tempa, rytmu, melodii wypowiedzi Autokontrola słuchowa – mówienie z zachowaniem prawidłowego natężenia głosu (adekwatnie do sytuacji)	Rysowanie stylem uproszczonym „elementy figuralne” (rysunki tematyczne) Znajomość nazw podstawowych kolorów Rozumienie i użycie pojęć dotyczących następstwa czasu (np. dzisiaj – jutro – wczoraj – rano – popołudnie – wieczór) Rozwijanie wyobraźni twórczej Wydłużenie czasu koncentracji, skupienia uwagi Kopiowanie (reprodukcja) prostych, geometrycznych rysunków Dobieranie trudniejszych wzorów Rozwijanie myślenia przyczynowo-skutkowego (zaczyna wyciągać wnioski, przewidywać) Ćwiczenie skojarzeń (np. przedmioty z zawodami, np. termometr - lekarz) Abstrahowanie – uogólnianie (zainteresowanie np: kategoriami - rasy psów, nazwy drzew lub tym jak coś działa i dlaczego)	Rozwijanie pewności siebie i poczucie własnej wartości Zabawy tematyczne, symboliczne, zespołowe (z innymi dziećmi) Wyrażanie potrzeb, życzeń i roszczeń (nie tylko wobec najbliższych) Inicjowanie rozmów Dostosowywanie się do zmian tematów rozmów i zabaw, adekwatne reagowanie Używanie języka do realizacji różnych potrzeb komunikacyjnych (np. uzyskanie informacji, udzielenie informacji, wyrażenie potrzeb, uczuć, negocjowanie)

Nabywanie dźwięków mowy w zależności od wieku.

■ Kompetencja fonologiczna i wymowa zgodna z normą wiekową. Opracowano dla specyfiki języka polskiego na podstawie: Estabrooks 1998; Zarębina 1963; Ling 1976; Łobacz 1996; Lipowska 2001, Dotęga 2003.

Zintegrowana Skala Rozwoju (ISD) – Formularz oceny postępów

Niniejszy formularz jest częścią Zintegrowanej Skali Rozwoju (Listen Learn and Talk – Cochlear 2005).

Jak należy korzystać z formularza?

1. Wpisać imię i dane dziecka w pole w górnej części formularza.
2. Kontrolować rozwój dziecka poprzez porównanie z poziomami proponowanymi w Zintegrowanej Skali Rozwoju (ISD).
3. Pionowa kolumna po lewej stronie służy do oznaczenia wieku „słuchowego” dziecka (WS), tj. postępów w rozwoju od momentu otrzymania (pierwszej) protezy - doboru aparatu słuchowego lub aktywacji implantu ślimakowego.
4. Poziomy wiersz w górnej części formularza zawiera sześć ocenianych (kluczowych) obszarów rozwoju:
 - Słyszenie (słuchanie),
 - Rozumienie (słownik bierny) czyli to, co dziecko rozumie,
 - Komunikacja (ekspresja), wyrażenie emocji czyli to, co dziecko mówi,
 - Mowa to w jaki sposób dziecko mówi (m.in. artykulacja),
 - Spostrzeganie: procesy myślowe,
 - Komunikacja społeczna: interakcja z innymi (pragmatyka).
5. Dla każdego wieku słuchowego występują dwa pola.

(+) pojawiające się umiejętności lub cele. Znak należy wpisać, gdy dziecko zaczyna rozwijać umiejętności na określonym etapie, ale jeszcze nie opanowało ich w pełni. Znaki oznaczają cele, nad którymi pracują rodzice i terapeuci.

(√) osiągnięte umiejętności i cele. Znak należy wpisać, gdy dziecko przejawia określone dla danego wieku (WS) umiejętności podczas spontanicznego korzystania z języka, oraz podczas interakcji w domu z rodzicami i innymi członkami rodziny, a na późniejszym etapie także z innymi znanymi osobami.

W każdym z sześciu kolumn należy zaznaczyć datę pojawienia się (+), a następnie datę osiągnięcia (√) danej umiejętności lub celu w odpowiednim miejscu.

Aby w bardziej czytelny sposób oznaczyć postępy czynione przez dziecko, można również wypełnić pola odpowiednimi kolorami, zgodnie z wzorcem w górnym rzędzie. Jednakże najważniejsze informacje to data rozpoczęcia oraz osiągnięcia danej umiejętności lub celu.

6. Kolumna druga - wiek chronologiczny (WCH)

Dla każdego etapu wieku „słuchowego” (WS) należy zaznaczyć wiek chronologiczny (WCH - liczony od daty urodzenia do dnia wypełnienia karty). Umożliwia to monitorowanie postępów oraz rozbieżności pomiędzy wiekiem „słuchowym” (WS), a wiekiem chronologicznym (WCH) dziecka. Rozbieżność ta powinna się zmniejszać z biegiem czasu.

U dzieci z wadą słuchu celem oddziaływań terapeutycznych jest optymalny rozwój umiejętności słuchowych oraz języka, adekwatny do potencjału intelektualnego oraz wieku. Regularna terapia słuchu i mowy może zapewnić tej grupie rozwój kompetencji językowych, niezbędnych do pełnego i satysfakcjonującego udziału w edukacji i życiu społecznym. Bezwzględnym warunkiem, który musi być spełniony jest przebywanie w *...„stymulującym środowisku, w którym położony zostanie nacisk na naukę poprzez słuchanie”*. (Listen Learn and Talk s. 13, Auditory Habilitation Theory).

Należy pamiętać że rozwój dzieci z dodatkowymi deficytami może przebiegać w inny, mniej harmonijny sposób.

Wskazane jest regularne przeprowadzanie badań słuchu dziecka. Niniejszy formularz pozwala uzyskać przekrojowe dane dla 6 kluczowych obszarów rozwoju w odniesieniu do wieku „słuchowego” (WS) oraz wieku chronologicznego (WCH) dziecka.

Zintegrowana skala rozwoju – Formularz oceny postępów

IMIĘ:

DATA URODZENIA:

DATA ROZPOCZĘCIA TERAPII:

Wiek „słuchowy” (WS) w miesiącach	Wiek chronologiczny WCH w miesiącach	Słuchanie	Rozumienie	Komunikacja	Mowa	Spostrzeganie	Komunikacja społeczna
43 - 48		√	√	√	√	√	√
		+	+	+	+	+	+
37 - 42		√	√	√	√	√	√
		+	+	+	+	+	+
31 - 36		√	√	√	√	√	√
		+	+	+	+	+	+
25 - 30		√	√	√	√	√	√
		+	+	+	+	+	+
19 - 24		√	√	√	√	√	√
		+	+	+	+	+	+
16 - 18		√	√	√	√	√	√
		+	+	+	+	+	+
13 - 15		√	√	√	√	√	√
		+	+	+	+	+	+
10 - 12		√	√	√	√	√	√
		+	+	+	+	+	+
7 - 9		√	√	√	√	√	√
		+	+	+	+	+	+
4 - 6		√	√	√	√	√	√
		+	+	+	+	+	+
0 - 3		√	√	√	√	√	√
		+	+	+	+	+	+

Hear now. And always

Cochlear, światowy lider w dziedzinie słuchu, to firma dla której najważniejszą misją jest przywracanie możliwości słyszenia dźwięków ludziom na całym świecie. Dzięki jej rozwiązaniom ponad 230 000 osób w ponad 100 krajach odzyskało słuch i powróciło do normalnego życia wśród rodziny, przyjaciół i bliskich.

Jesteśmy zaangażowani w badania i rozwój, kontynuujemy współpracę z czołowymi międzynarodowymi naukowcami i audiologami. Dzięki temu jesteśmy światowym liderem w dziedzinie nauki poświęconej zdolności słyszenia.

Osobom niedosłyszącym korzystającym ze wszystkich urządzeń marki Cochlear gwarantujemy, że przez resztę swego życia będą słyszeć. Teraz i na zawsze.

Cochlear AG, European Headquarters

Peter Merian-Weg 4
CH – 4052 Basel, Switzerland
Tel: +41 61 205 0404
Fax: +41 61 205 0405

www.cochlear.com

medicus[®]
— implanty słuchowe —

MEDICUS Aparatura i Instrumenty Medyczne
53-234 Wrocław, ul. Grabiszyńska 251 a
tel. 71 34 72 100, fax 71 34 72 111
info@medicus.com.pl
www.medicus.com.pl